

Irvin Lukežić:

L'ECO DEL LITORALE UNGARICO: JEKA TALIJANSKA PRIMORJA UGARSKOGA - PRVE MODERNE RIJEČKE NOVINE

dr. Irvin Lukežić, Filozofski fakultet, Rijeka, izvorni znanstveni članak, Ur.: 10. prosinca 2002.

*UDK 050(439.5 Rijeka)*1843*=131.1*

U razdoblju od 1843. do 1846. godine u Rijeci su izlazile novine na talijanskom jeziku pod imenom "L'Eco del litorale ungarico", pod uredništvom dr. Giovannia Spagnuola i Vincenza Solitra. Premda su bile lojalne tadašnjem ugarskom guberniju koji je djelovao u okviru austrijske carevine, novine nisu imale politički karakter, već su pretežno donosile vijesti iz privrede, trgovine, pomorstva, te kratke izvještaje o kretanju brodova i stranaca, burzovne informacije, meteorološke vijesti, kratke domaće i strane novosti, podatke o rođenima i umrlima, gradsku kroniku i pregled kazališnih zbivanja, prikaze knjiga, nekrologe, feljtone i oglase. Po svojoj su koncepciji to bile prve moderne novine, namijenjene stanovnicima lučkoga i trgovačkoga grada, te njegove najbliže okolice. U radu se opširnije govori o temeljnim značajkama spomenutih novina, te njihovoj uredničkoj koncepciji.

Ključne riječi: novine, talijanski jezik, informacije, kulturna povijest, Rijeka

U proljeće 1843. godine, uz hrvatske i njemačke listove koji početkom četrdesetih godina izlaze u Zagrebu i Karlovcu, u Rijeci se pojavio polutjednik na talijanskom jeziku *Eco del Litorale Ungarico* (Jeka Ugarskoga Primorja). Izlazio je u Privilegiranoj gubernijskoj tiskari braće Karletzky dva puta tjedno, srijedom i subotom, a vlasnikom lista bilo je istoimeno izdavačko društvo (*Società editrice*). Uredništvo mu se nalazilo u Šporerovoj kući pored Gradske straže (*Corpo di guardia*). Izdavačko je društvo pokrenulo inicijativu za tiskanjem novina kako bi se Riječanima, koji tada većinom još nisu poznavali mađarski jezik, olakšalo upoznavanje s Ugarskom i njenim

suvremenim problemima.¹ Izdavače lista *Eco del Litorale Ungarico* podupirao je riječki kraljevski Gubernij kojim tada upravlja guverner Pál Kiss de Nemeskér.²

Ugarska, kojoj u to vrijeme pripada i Rijeka, bila je tada zahvaćena pokretom nacionalnih i socijalnih reformi. Sve više njenih stanovnika zahtijevalo je modernizaciju i građanski razvoj, tražeći promjenu zastarjelog feudalnog i apsolutističkog poretka. Na čelu reformistički usmjerene oporbe nalazio se Lajos Kossuth koji u siječnju 1841. pokreće *Pesti Hírlap*, prve moderne političke novine u Ugarskoj. Glavni je cilj Kossuthova programa bio stvaranje građanskoga srednjega sloja i time osiguranje mogućnosti ustavnoga i neovisnoga nacionalnog opstanka.

Početak četrdesetih godina u Pešti se, u skladu sa takvim raspoloženjima, osjećalo i sve veće zanimanje za riječku luku. Tome u prilog svjedoči dvotomno djelo *A fiumei kikötő* (Pešta 1842, Budim 1843.) mađarskoga publicista i riječkoga gubernijalnoga službenika Geze Ferencza Császára. Mađarska se javnost, osobito mlada buržoazija, tako mogla izravno upoznati sa problemima riječke luke, potrebama podizanja željezničke pruge od Ugarske do mora, razvojem brodogradnje i drugim privrednim inicijativama koje tada bijahu važne za napredak nacionalne ekonomije. Poznati Kossuthov poklič *Tengerhez magyar! El a tengerhez!* (Na more, Mađari! Na more!) bijaše zapravo nekom vrstom političkoga programa mlade mađarske građanske klase koja je Rijeku doživljavala kao jedan od svojih glavnih gospodarskih aduta i temeljni preduvjet budućega razvoja vlastite domovine.³

Prirodno je da su u takvoj konstelaciji Riječani ozbiljno računali s potporom Pešte i Ugarske, nastojeći i preko vlastitoga novinskoga glasila utjecati na stvaranje povoljne klime za širenje novoga raspoloženja prema Mađarima. Zainteresirane je

¹ U članku objavljenom sredinom ljeta 1844. u novinama ovakva se programska orijentacija pojašnjava sljedećim riječima: "Trovandoci il destino del nostro paese strettamente unito a quello dell'Ungheria, la diversità del linguaggio formava insormontabile ostacolo alla libertà delle necessarie comunicazioni venne quindi *l'Eco* che si propose di farci conoscere nel nostro idioma quanto nel Regno si opera e per qualunque guisa toccasse il nostro paese sia in bene che in male, fosse vero o falso; buono e il vero, per delitamente apprezzarlo, il male e il falso, perche v'abbiamo ad insorgere generosi oppugnatori, affinché smascherata la falsità, brilli più bella luce della verità." (*Eco del Litorale Ungarico*, br. 33, 24. VII. 1844.) v. A. Depoli, *Fiume nell'1848 e negli anni seguenti*. Fiume - rivista di studi fiumani, anno I., n. 3-4, luglio-dicembre, Roma 1952, str. 174.

² Pál Kiss de Nemeskér nalazio se na toj funkciji od 1837. do 1848. godine. Spomenuti je mađarski guverner pokazivao osobito zanimanje za unapređenje zdravstvenih prilika, zalažući se za povećanje dotacija, a 1840. donosi odluku o osnivanju Zavoda za zaštitu djece siromašnih. Godine 1841. savjet od petnaest riječkih građana, na čelu sa njegovom suprugom Idom, inicira otvaranje Milosrdnog dječjeg prihvatilišta (*Asilo di carita per infanzia*). Po njegovu nalogu inženjer Carl Maria V. Wallau 1844. izrađuje crtež na kome je projektirana željeznička pruga od Rijeke do Vukovara. Potkraj njegove uprave (1848.) započinje izgradnja tansverzalnoga gata koji će postati osnovicom kasnijeg velikog riječkog lukobrana. *Svjedočanstva jednog zdanja*. Prigodom 100. obljetnice zgrade palače Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskoga primorja, Rijeka 1996, str. 110-111.

³ *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb 1995, str. 127-129.

čitatelje trebalo pridobiti za nove ideje i inicijative, probuditi u njima zanimanje za njihovo provođenje. Novine počinju izlaziti uoči otvorenja požunskoga sabora te odražavaju izrazito mađarofilsku tendenciju elitnoga dijela tadašnjega riječkoga građanstva. Otkriva se ona u otvorenu podilaženju i laskanju Mađarima što je svakako uvjetovano onovremenim gospodarskim interesima i obzirima. *Ungheria* u listu predstavlja skupno državno ime koje zajedno obuhvaća Hrvatsku, Slavoniju i tzv. Ugarsko primorje (*Litorale ungarico*).⁴

Nakon višemjesečnih priprema, prvi broj novoga riječkoga glasila pojavio se pred čitateljima 5. travnja 1843. Svoj opširni izdavački program, datiran 8. veljače iste godine, *Eco del Litorale Ungarico* započinje sljedećim riječima:

“Pogrešna je i nepravedna optužba stranaca, više puta ponavljana, kako je među civiliziranim narodima Ugarska u pogledu napretka nepomična. Ne, nije nepomična ta plemenita i slavna nacija radi tisuća svojih junačkih poduhvata u ratovima, puna hrabrosti i duhovno slobodna..”⁵

Slijedi kratak pregled povijesti Ugarske od vremena njena utemeljitelja Sv. Stjepana, te njenih osobitih dostignuća na kulturnome području, uz značajnu konstataciju: “U ovoj epohi blistavoga napretka ne samo strancima, nego i nama, stanovnicima Primorja, koji pripadamo Kraljevstvu, s obzirom na različitost jezika, ostaje ona (tj. Ugarska, op. I. L.) većim dijelom nepoznata.” Poslije tog uvodnog, zapravo prigodničarskog dijela teksta, pisac programa prelazi na suštinu stvari i govori o koncepciji budućega glasila:

“Spomenuti nedostatak nastoji, makar i djelomično, otkloniti list *Eco del Litorale Ungarico* koji jedno domoljubno Društvo kani publicirati dva puta tjedno. Naslov ovih novina dovoljno govori o njihovu cilju, a taj je da obznani stanovnicima Primorja, kao i drugim narodima, putem organa na talijanskome jeziku sve ono što Ugarska (sa svojim ujedinjenim krunovinama) posjeduje u svakome pogledu, posebice s gledišta nacionalne trgovine i industrije. *Eco* će osim kraljevskih imenovanja i unapređenja sadržavati narodne političke bilješke, podjednako tako registrirajući strane političke vijesti ukoliko one mogu utjecati na trgovačke odnose. Prenosit će se i pomorske vijesti kao i općenita trgovačka problematika, otvarajući se neizmjenim izvorima plodova ugarske zemlje. U odjelitom će se članku obrađivati novosti s ovih primorskih strana o kretanjima brodova na njihovim putovanjima, o cijenama robe, o dolasku i odlasku stranaca iz grada i dr. Podlistak će prenositi tekstove različita sadržaja, biografske i nekrološke bilješke o pojedinim narodnim uglednicima, priče, običaje i sl. Naposljetku u istom listu, ili u posebnom dodatku novina, prenosit će se službeni proglašeni i dekreti kraljevskih i gradskih oblasti Ugarskoga primorja. S obzirom na takav naš raspored, kojega se kanimo strogo pridržavati, nastojat ćemo

⁴ I. Hergešić, *Hrvatske novine i časopisi do 1848*. Matica hrvatska, Zagreb 1936, str. 85.

⁵ *Eco del Litorale Ungarico*, I., br. 1, 5. IV. 1843, Programma.

poticati, prožeti osjećajima najodanije domovinske ljubavi, sudjelovanje svih poštovatelja i prijatelja narodne stvari koliko iz Ugarske, toliko iz susjedne Dalmacije i Istre, koji se svojim vrijednim perima odluče ljubazno obratiti o svim onim detaljima, te koji pod kakvim bilo smislom mogu doprinijeti postizanju cilja kojemu težimo. Svi prilozi i pisma što sadrže trgovačke članke, različite bilješke i druge ilustracije moraju se odaslati *Upravi Izdavačkoga društva L'Eco del Litorale Ungarico* u Rijeci, što će rado biti prihvaćene u kojem god bilo jeziku, te će dragovoljno i *gratis* biti uvrštene u *Eco*, uz prethodno prevođenje na talijanski jezik (...) Ne bježeći napokon ni u jednome času od onoga *errare humanum* prihvatit će *Eco* bez oklijevanja bilo koju primjedbu radi objektivnosti, ukoliko je ona utemeljena na racionalnoj i valjanoj kritici, tok će se, nasuprot tome, na sve strijele zavidnika ili drugih prostačkih osjećanja odgovarati šutnjom (...)”⁶

Očigledno je da će *Eco del Litorale Ungarico* od prvoga svoga broja imati izrazito privredni karakter, dok politika ipak ostaje u drugome planu. Zanimanje za praktične poslovne sadržaje ogleđa se u interesu za vanjsku trgovinu, domaću i stranu mornaricu, prometne olakšice i dr. Meteorološki izvještaji na čelu lista i redovno obavještavanje o kretanju brodova daju ovim novinama karakteristično obilježje glasila, što izlazi u prometnom lučkom gradu.⁷ “Iznenađujuće je kod tih novina da su od prvoga broja potpuno konceptijski formirane, a po načinu uređivanja i grafičkoj tehnici idu u korak s tadašnjim modernim novinama. Potpuno su prilagođene potrebama grada Rijeke i njenih građana.”⁸

Glavni pokretači, izdavači i suradnici ovih novina pripadali su riječkoj građanskoj inteligenciji. Bila je to duhovna elita koja se, poput većine tadašnjih dalmatinskih i istarskih intelektualaca, školovala na sveučilištu u Padovi. Stoga je i osnovno sredstvo njihove kulturne komunikacije talijanski jezik, na kome su se obrazovali i kojega su najbolje poznavali. Uredničku jezgru novina tvorili su uglavnom liječnici i gradski činovnici, Riječani i doseljeni Talijani. Čini se da je najaktivniju ulogu među njima imao tadašnji protofizik Ugarskoga Primorja dr. Gerolamo Fabris, koji će tijekom četvorogodišnjega izlaženja lista biti ne samo stalnim

⁶ Programski tekst novina zaključuje se sljedećim uvjetima za pretplatu: 1. list izlazi dva puta tjedno, srijedom i subodom uvečer; 2. prvi broj izlazi 5. travnja iste godine; 3. format, kvaliteta papira i slova bit će istovjetna onima predviđenim u programu; 4. ukoliko se pojavi neki opširniji materijal on se donosi u dodatku (*supplemento*); 5. cijena godišnje pretplate za Rijeku iznosila je 8 fjorina, za Ugarsku 9 fjorina a za ostale austrijske pokrajine 10 fjorina; 6. plaćanje se obavlja jednom godišnje ili semestralno; 7. *Eco* prima u zamjenu listove, novine i svakovrsnu drugu periodiku objavljenu u kojem god jeziku; 8. prilozi se šalju Upravi Izdavačkoga društva i 9. pretplate se primaju u poštanskim uredima preko špeditera i distributera novina.

⁷ Hergešić, nav. dj., str. 85.

⁸ M. Glogović, *Tiskarska produkcija u Rijeci od 1848. do 1868. godine*. Magistarski rad u rukopisu. Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Opatija 1984, str. 83.

članom njegova uredništva nego i pravi *spiritus movens* čitavoga projekta. Stoga na ovome mjestu donosimo opširniji prikaz njegova života i kulturnoga djelovanja.

Dr. Gerolamo Fabris (1799.-1865.), sin Alberta i Caterine, rodio se u Padovi, gdje studira medicinu i diplomira 1822. godine. Medicinsku je i kiruršku karijeru započeo u Abano Terme, lječilištu s radioaktivnom vodom pored Padove, potom nastavio u Beču, gdje boravi dvije godine, te se uz svoj liječnički posao posvećuje studiju latinskoga jezika i književnosti. Ondje počinje objavljivati uglađene latinske stihove koji će mu omogućiti stjecanje titule izvanrednog papinskog izaslanika (internuncijski). Vrativši se iz Beča neko vrijeme posvećuje se privatnoj praksi u Veneciji. Godine 1829. riječka ga je općina izabrala za svoga primarnoga liječnika. Premda stranac rođenjem, jezikom i tradicijom, Rijeku i Primorje odmah će prigriliti kao svoju drugu domovinu. Hrvatski jezik, međutim, nije poznao. Početkom rujna 1837. postaje rukovoditeljem prve riječke prosekture. Godine 1838. predlaže da se u Rijeci osnuje Dobrotvorni zavod za zaštitu djece siromašnih roditelja. Bio je blizak suradnik dr. Gianbattiste Cambierija nakon čije smrti, u svibnju 1839., postaje stalnim protofizikom Ugarskoga primorja (*protomedicum gubernialem*) i liječnikom pomorskoga saniteta lazareta u Martinšćici. Iste se godine u Rijeci oženio Giuseppinom Richter Carlovom, rodom iz Mantove. Upravljaio je bolnicom u Kraljevici za oboljele od "škrljevske bolesti", o čemu piše povijesno-znanstvenu raspravu na latinskome jeziku radi koje će ga Ugarska dvorska kancelarija u Beču proglasiti redovnim članom Akademije u Pešti. Kao dopisni član Kr. Akademije znanosti, književnosti i umjetnosti u Padovi objelodanio je i predavanje održano u istoj ustanovi o principima i metodici fiziologije pod naslovom *Cause principali della varietà delle teorie fisiologiche* (Memorie letta all'I.R. Accademia delle Scienze, Lettere ed Arti di Padova, Dalla tipografia Minerva 1825.) i kratki opis zdravstvenih prilika u Hrvatskome primorju naslovljen *Saggio di topografia storico-fisico-medico del Litorale Ungarico* (Tipografia Karletzky, Fiume 1838.).⁹ Kao filantrop vrlo je aktivno sudjelovao u osnivanju riječkoga sirotišta (*Asilo di carità per l'infanzia*), kojem je i dugogodišnji ravnatelj, te se istakao prilikom velike epidemije kolere u Rijeci 1855. godine. Radi svojih je zasluga bio proglašen patricijem Rijeke i Bakra. Zalagao se za proširenje gradske bolnice, pomagao sirotinji i bio agilnim članom Komisije za javnu dobrobit. Premda je političko držanje Fabrisovo bilo je obilježeno krajnjom lojalnošću mađarskim vlastima, uvijek je preferirao svoj materinji jezik i zalagao se za promicanje talijanske kulture grada. Banski povjerenik Josip Bunjevac godine 1848. veli za nj da je "neprijatelj našega naroda i mađjarsko-talijanskim duhom opojen čovjek".¹⁰

⁹ M.D. Grmek, *Hrvatska medicinska bibliografija*, JA Zagreb 1955, str. 62-63.

¹⁰ U rujnu 1848. godine banski povjerenik Josip Bunjevac privremeno je bio udaljio dr. Fabrisa iz službe "jer je neprijatelj našega naroda i mađjarsko-talijanskim duhom opojen čovjek, koj ni rđči naši neznađu". Međutim, već u svibnju iste godine, nakon odluke bana Jelačića da prihvati njegovu žalbu,

U javnome se životu dr. Fabris isticao težnjom za napredak grada, te bio jedan od prvih koji su promovirali podizanje željezničke pruge između Ugarske i Rijeke. Bijaše poznat kao čovjek vrlo široke kulture i erudicije, pokrovitelj umjetnika i mecena znanosti. U svome je domu rado ugošćavao mlade umjetnike, založivši se da mnogi poznati riječki likovni stvaraoci dobiju potrebne stipendije za školovanje u Italiji (Colombo, Simonetti, Angelovich, Stefanutti, Donegani).¹¹ Bavio se i povijesnim istraživanjima Prema oporuci sastavljenoj 2. prosinca 1863. godine ostavio je svojoj supruzi Giuseppini "oltre la collezione dei quadri e della mia biblioteca, di tutti gli effetti mobili."¹² Prigodom Fabrisove smrti u Rijeci je otisnut oglas o smrti sljedećega zadržaja: "GIROLAMO FABRIS/ DOTTORE IN CHIRURGIA E MEDICINA / MAESTRO D'OSTETRICIA / MEMBRO DI COSPICUE ACCADEMIE / PATRIZIO CONSIGLIERE DI FIUME E BUCCARI / FISICO PRIMARIO / REGIO PROTOMEDICO DI FIUME / CULTORE ESIMIO DI SCIENZE E LETTERE / SAGGIO E PROBO / DELLE NOSTRE ISTITUZIONI UMANITARIE E MUNICIPALI / PER XXXVI ANNI DI SUA DIMORA / PROMOTORE DISINTERESSATO INDEFESSO / AI POVERI CONFORTO / DEI GIOVANI INGEGNI SORREGGITORE / AI COLLEGHI FRATELLO ESEMPLARE / AMICO DI RARO ESEMPIO / BENEMERITO DI QUESTO PAESE / CHE NE BENEDICE LA MEMORIA / ADDI' XXIII FEBBRAIO MDCCCLXV / NELL'ETA' DI LXVIII ANNI / MORIVA IN PADOVA / SUA PATRIA. Stabilimento Tipolitografico Fiume".¹³

Glavnim su Fabrisovim suradnicima prilikom pokretanja novina *Eco del Litorale Ungarico* bili Riječanin dr. Zanchi¹⁴ i dr. Antonio Felice Giacich¹⁵, poznati liječnik

ponovno je bio vraćen u službu "pralječnika" i nadziratelja lazareta u Martinšćici uz plaću od 600 forinti. T. Markus, *Korespondencija bana Jelačića i Banskog vijeća 1848-1850.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 1998, str. 211-213.

¹¹ *Giornale di Fiume*, br. 9, 4. III. 1865. Gerolamo Fabris (nekrolog G. Brugettija).

¹² DAR, PR-8, kut. 371. Oporuke.

¹³ L.M. Trocoletti, *Notizie bibliografiche concernenti la storia di Fiume*, Fiume, Rivista semestrale della "Società di studi fiumani" in Fiume, anno I, 1 semestre, Fiume 1923, str. 135.

¹⁴ Vjerojatno je riječ o Pasqualeu Zanchiju (1786.-?), riječkom patriciju, općinskom vijećniku i činovniku kod pomorskoga saniteta.

¹⁵ Antonio Felice Giacich (1813.-1898) rodio se u Lovranu. Gimnaziju polazi u Rijeci, a nakon toga, od 1830. do 1838. boravi na studiju medicine u Beču i potom u Padovi. Studij završava inauguralnom disertacijom o uređaju za sprečavanje toka krvi iz centra u periferne organe, naročito u ekstremitete, koja je tiskana pod naslovom *De acupressore* (Cartallier e Sicca, Padova 1838.). Iste godine u *Osservatore Triestino* objavio je stručni rad pod nazivom *Cenno su alcuni profumi usati (in Istria ed Dalmazia)* (br. 226, 1838.), te prikaz romana *Il Bano Horvath Trogirana* Marka Kažotića u tršćanskoj *Favilli* (br. 43, 1838.). Odmah po završetku studija kratko vrijeme zaposlen je u Gradskoj bolnici u Trstu, gdje se kao pomoćni kirurg počinje baviti i porodiljstvom. Nakon dolaska u Rijeku, godine 1839., Giacich započinje svoju dugogodišnju liječničku karijeru, prvo kao liječnik opće prakse i gradski kirurg-operator, a kasnije se specijalizira u okulistici i opstetriciji. Odlikovao se izuzetnom agilnošću u stručnom pogledu, pišući popularne novinske članke iz medicinske problematike, te objavivši impozantan broj udžbenika, knjiga i znanstvenih rasprave, ali i javnom životu grada. Samo godinu dana nakon dolaska u Rijeku objavio je

i publicist rodom iz Lovrana. Zanimljivo da je Fabris, u svoje ime i u ime Zanchija i Giacicha, 28. veljače 1843. godine poslao program novoga riječkoga dnevnika Ljudevitu Gaju u Zagreb, moleći ga za potporu.¹⁶ Giacich je u novinama inače objelodanio nekoliko priloga: *Uno sguardo sugli abitanti dei contorni di Fiume e sulla loro industria* (1843.), *Qualche parola sul sesso femineo dei contorni di Fiume* (1843.), *Lettera al Dott. F. Da-Camin Medico operatore in Trieste* (Fiume, 18. V. 1843; izvještaj o boravku okulista D. Naylor Beya u Rijeci); *Cenno su alcuni profumi usati per guariglione* (1843.).

Neobična je okolnost da se prvih mjeseci izlaženja novina nije navodilo ime glavnoga urednika. Ovo bi se moglo objasniti činjenicom da odmah nije bilo odlučeno kome će se taj posao povjeriti. Tek u broju 22. od 17. lipnja 1843. kao "redattore" počinje se potpisivati dr. Giovanni Spagnolo¹⁷, tadašnji honorarni liječnik Dječjeg prihvatišta (*Asilo infantile*) u Rijeci, koji je imao stanovitoga izdavačkoga iskustva, jer već bijaše urednikom riječkih obiteljskih almanaha (*Deh pensa a me - Strenna fiumana*) koji su se tiskali u Trstu.¹⁸

Spagnolo se u Rijeku doselio 1842, kada dobiva dozvolu za obavljanje medicinske prakse. Stanovao je u nekadašnjoj palači obitelji Benzoni/Kertiza pored crkve Sv. Vida, gdje se tada nalazilo i Dječje prihvatište. Osim redaktorskoga rada Spagnolo se mnogo bavio prevodilačkim, književnim i publicističkim radom. U tiskari braće Karletzky objelodanio je tako popularni medicinski priručnik *Igiene del bambino* (1842.), vrijedan doprinos razvoju puerikulture u Hrvatskoj. Ta poučna knjižica bila je posvećena Idi Kiss de Nemesker, supruzi tadašnjega riječkoga guvernera i istaknutoj dobrotvorki koja je vrlo aktivno sudjelovala u radu Dječjega prihvatišta. U ljeto 1844. Spagnolo kod Karletzkih objelodanjuje i opsežno kompilacijsko djelo *Enciclografia medica italiana e straniera ad uso dei medici chirurghi e farmaceuti*. Ova popularna knjiga obuhvaćala je oko osamstotina stranica i sadržavala Spagnolove medicinske kompilacije preuzete iz tadašnjih talijanskih, njemačkih, francuskih i

knjižicu *Cenno d'una cieca nata*, dramatski opis operativnog izlječenja jedne slijepice djevojčice (Fiume, Fratelli Karletzky, 1840.). U lipnju 1843. riječki *Eco del Litorale Ungarico* donosi vijest o uspješnoj operaciji urođene očne katarakte koju je dr. Giacich izvršio na mladoj Katarini Cuculić iz Kukuljanova (br. 31.). O tome su pisali i neki tršćanski dnevници. Pedesetih je godina postao honorarnim profesorom pomorske higijene, obavljajući istovremeno dužnost glavnog liječnika ovog internata. Kasnije predaje pomorsku higijenu i na riječkoj Nautičkoj školi.

¹⁶ J. Horvat-J. Ravlić, *Pisma Ljudevitu Gaju*, Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 26, JAZU, Zagreb 1956, str. 151.

¹⁷ Podaci o njegovu porijeklu, godini rođenja, školovanju i kasnijoj karijeri zasad nam nisu poznati. Možemo pretpostaviti da je studij medicine i kirurgije završio na sveučilištu u Padovi. Rijeku je najvjerojatnije napustio u ljeto 1845. i preselio se u Veneciju.

¹⁸ A. Borovečki, *Dr. Giovanni Spagnolo i njegov priručnik "Igiene del bambino" u razvoju puerikulture u Rijeci sredinom 19. stoljeća.*, Acta Facultatis medicae Fluminensis, god. 25, sv. 1-2, Rijeka 2000, str. 56-59; Glogović, nav. dj., str. 83.

engleskih publikacija.¹⁹ Godine 1845. objavljuje u Veneciji prijevod sa francuskoga jezika popularnoga medicinskoga djela o štetnosti duhana *Dell'azione del tabacco sopra la salute e della sua influenza sul fisico e sul morale dell'uomo*.²⁰

Spagnolo je prema tadašnjem običaju pisao najveći broj novinskih priloga, ali ih nije potpisivao. Samo neki njegovi tekstovi potpisivani su inicijalima Dr. S. ili Dr. G. S. Osobito ga su ga zanimala kazališna zbivanja o kojima u pravilu donosi opširnije osvрте u okviru gradske kronike. Tijekom prvoga godišta Spagnolo, pored ostaloga, piše tekstove *Cenni sul metodo di Giuseppe Lalić nella cura dell'Idrofobia, Asilo di Carità in Fiume, Industria. Ornamenti muliebri cesellati in Cocci, Notizie teatrali, Teatro civico, Fuoco, Esposizioni di lavori in vetro filato e modellato a luna* (Contrada del Teatro, Casa Bellinich, No 433), *L'astro-montorio rimedio contro il velenoviperino, Mezzo di facilitare la presa delle sanguisughe, Il giunza rimedio contro l'idrofobia*.

Početak srpnja 1845. Spagnolo objelodanjuje prijevod francuskoga soneta *Sur les ruines de Pola* (Sopra le rovine di Pola) baruna de Bouchemana, tajnika i knjižničara vojvotkinje di Barry, koji posjećuje Rijeku u veljači iste godine.²¹

U razdoblju od 30. srpnja do 23. kolovoza 1845. novine *Eco del Litorale Ungarico* su, iz nepoznatih razloga, privremeno bile prestale izlaziti.²² U broju 36. od 23. kolovoza iste godine Izdavačko društvo *Eca* obznanjuje svojim čitateljima da je "prisiljen gospodin dr. G. Spagnolo, zbog novih neprilika koje mora očekivati, ostaviti redakciju 'Eca', pa da će u buduće novine uređivati V. Solitro" koji je službeno postavljen "dai Superiori Dicasteri" i predstavlja značajnu intelektualnu figuru tadašnje dalmatinske književnosti i kulture talijanskoga kruga.²³

Novi urednik novina Vincenzo Solitro (1820.-1878.), rodom Splićanin, potomak je Talijana doseljenih u 18. stoljeću iz Napuljske Kraljevine, trgovaca, liječnika i građana koji se isticahu liberalnim političkim stavom. Bili su pristaše Francuza, masoni i karbonari, s razlogom sumnjičeni od austrijske policije. Završivši pravne studije u Padovi posvetio se, poput svoga brata Giulija, književnosti i publicistici, pripadajući grupi dalmatinskih intelektualaca koji su govorili i pisali isključivo talijanskim jezikom. Bio je pristalica demokratskih i macinijevskih ideja talijanskog Risorgimenta, te na liberalnoj osnovi vodio borbu protiv učmalog i zaostalog političkog sistema tadašnje Austrije.

¹⁹ Podatak iz novinskoga oglasa objavljenog u *Eco del Litorale Ungarico*, II. god., 1844.

²⁰ Cenni del dottor Boussiron. Traduzione del dr. Giovanni Spagnolo. Venezia tip. Giov. Cecchini 1845. Podatak iz novinskoga oglasa.

²¹ *L'Eco del Litorale Ungarico*, br. 27, 2. VII. 1845. Appendice. Poesie.

²² Dana 2. kolovoza iste godine dr. Spagnolo odstupio je sa dužnosti glavnoga urednika "per nuove incubenze a cui dover attendere". Nije, međutim, poznato o kakvim se to razlozima za ostavku radilo.

²³ Glogović, nav. dj., str. 84.

O Solitrovu boravku i novinarskome djelovanju u Rijeci nemamo nikakvim podataka. Zanimljivo je da o tome razdoblju njegova života šute i svi njegovi kasniji biografi. Na dužnosti glavnoga urednika novina *Eco del Litorale Ungarico* nalazio se sve do posljednjega (stotoga) broja glasila koji se pojavljuje 4. travnja 1846. godine.²⁴ Nakon toga Solitro po svemu sudeći napušta u Rijeku i odlazi u Mletke.

Bio je među onim Dalmatincima koji su revolucionarne 1848. u Veneciji, skupljeni oko Nikole Tommasea, bili ustali protiv austrijske vlasti i povelili borbu za stvaranje nove, slobodne i demokratske Republike Sv. Marka. Dana 24. ožujka te godine uputio je proglas Dalmatincima koji žive u Veneciji, u kojem ih poziva da podnesu zahtjev mletačkoj privremenoj vladi da ih primi kao odjelito tijelo u građansku gardu.²⁵ Nakon opsade Venecije i sloma Republike bio je utamničen u Padovi, odakle kasnije bježi u Tursku.²⁶ Objavio je pregršt povijesnih dokumenata o Istri i Dalmaciji koje je pronašao u mletačkim arhivima (*Documenti storici sull'Istria e Dalmazia*, vol. I, Venezia 1844.), pripovijest iz Dalmacije *L'eremita* (*Gazzetta di Zara*, 1845; br. 21; *La Difesa*, Split 1887.), te knjige *Dell'educazione. Memorie e desideri* (Firenze 1866.), *Le scuole per gli adulti nel circondario di Abbiategrasso. Memorie* (Abbategrasso 1867.), *Le serate per gli adulti nei circondari di Abbiategrasso e Gallonate. Memorie* (Milano 1869.) i *A Eugenia Braccini Bosio nel V febraio MDCCCLXX* (Milano 1870.).

List *Eco del Litorale Ungarico* u potpunosti odražava kulturne domete sredine u kojoj nastaje i društvenome sloju kome bijaše namijenjen. Po svojoj koncepciji davao je sve informacije koje su mogle zanimati pismene ljude i prema tome vjerojatno stekao široki krug čitalaca. Osim u Rijeci, novine su se dosta čitale u Primorju, Istri, Dalmaciji, Trstu i drugim gradovima susjedne Italije koji tada pripadaju Austrijskoj carevini. Premda redovito donosi uobičajene vijesti iz Ugarske, carstva i inozemstva, daleko veću pozornost posvećuje prilikama u pomorstvu, prometu i trgovini. Geslo "Fiume con Ungheria" (Rijeka s Mađarskom), pod kojim su novine uređivane, imalo je stanovite političke primjese samo onda kada one bijahu u sprezi s nekim gospodarskim prilikama i pojavama, poput izgradnje prioritetnih prometnih pravaca ili usmjeravanja trgovine. No, karakter spomenutoga lista bio je izrazito apolitičan, kao uostalom i doba u kome se on pojavljuje. Austrijskom je Carevinom vladao tada svemoćni knez Klemens von Metternich koji sveprisutnom cenzurom, tajnom policijom i birokratskom sitničavošću uspješno suzbija svaku političku aktivnost svojih podanika.²⁷

²⁴ A. Depoli, nav. dj., str. 175.

²⁵ V. Solitro, *Povijesni dokumenti o Istri i Dalmaciji*, Split 1989, str. 343.

²⁶ G. Gaeta, *Le origini del giornalismo fiumano*, Fiume II, br. 1-2, gennaio-giugno 1954, str. 11.

²⁷ W.M. Johnston, *Austrijski duh*: intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938, Globus, Zagreb 1993, str. 25.

U nastojanju da svojim čitateljim pruži što bolje obavijesti o domaćim i međunarodnim zbivanjima, uredništvo *Eca* vrlo često informacije prenosi iz brojnih talijanskih, mađarskih, austrijskih, hrvatskih, njemačkih, francuskih pa čak i engleskih listova (*Világ, Pesti Hirlap, Gazzetta di Presburgo, Pester Zeitung, Buda-Pesti hirádo, Honderü, Hirnök, Hetilap, Nemzeti Ujság, Presse, Vaterland, Gazzetta privilegiata di Vienna, Gazzetta privilegiata di Milano, Gazzetta Piemontese, Gazzetta di Venezia, Gazzetta di Trento, Eco della Borsa, Gazzetta di Buda-Pest, Journal des Débats, Journal d'Horticulture pratique, Journal de Francfort, Journal de Constantinople, Gazzetta di Zara, Gazzetta di Zagabria, Gazzetta di Berlino, La Presse, Gazzetta Medica di Strasbourg, Omnibus, Railway Magazine, Railway-Times, Shipping Gazette di Londra, Gazzetta Universale d'Augusta*). List je oglašavao talijanske i mađarske knjige, a hrvatskim se prilikama bavio tek od vremena do vremena, uglavnom onda kada su po srijedi ekonomska pitanja. Takav je, primjerice, opširan članak o Gospodarskom društvu (*La società agraria croatico-slavonica*) kojemu predsjedava zagrebački biskup Juraj Haulik ili vijest o otvaranju Parobrodarskoga društva za plovidbu Savom i Kupom (1844).²⁸

Stanovita se pristranost uredništva osjećala u programatskim razmatranjima, gdje umjesto tada uobičajene lojalnosti Beču prevladavaju mađžarofilski (barem deklarativna) raspoloženja ili pak diskretno italofilsko osjećanje. Poučan je u tom smislu uvodni članak (*Introduzione*) na početku drugoga godišta (1844.). "Tu je riječ o gospodarskom napretku (uslijed dugotrajnoga mira u Europi), o odnošaju Rijeke prema Ugarskoj, o vanjskoj trgovini, koju treba isključivo upravljati na Rijeku, o gradnji željezničke pruge, koja će spajati plodnu Ugarsku i njeno primorje (*un regno il quale si ricco di prodotti del suolo, e che possessa una propria costa marittima*). Svaka je druga riječ ovog fijumanskog vjeroispovjedanja: Ungheria-ungherese ili pak commercio-commerciale. Članak zaključuju razmatranjem o mogućnosti i potrebi industrijskog razvitka Rijeke."²⁹ Takve je prirode i opširan prilog *Sopra gli ingeressi politici ed industriali di Fiume alla Dieta di Presburgo*, objavljen u proljeće 1843. godine.³⁰

Uredništvo je veliku pozornost posvećivalo problemu unapređenja prometa. Tako već u broju 7, od 26. travnja 1843. objavljuje tekst *O mogućnosti željezničke pruge od Pešte do Rijeke*. Tema željezničkoga povezivanja Rijeke i Europe prisutna

²⁸ Hergešić, nav. dj., str. 85.

²⁹ "Sotto si propizie circostanze, in si favorevoli disposizioni della nazione ungherese pel suo litorale, mancava alla Città di Fiume un foglio periodico che in un idioma generalmente inteso conoscere ai suoi abitanti, ed a quelli della altre parti della costa ungherese, quanto da alcuni si sta operando per promuovere efficientemente il nazionale commercio." (br. 1, god. II, 3. travnja 1844.) Hergešić, nav. dj., str. 86.

³⁰ Potpisan je inicijalima L.M. iza kojih se vjerojatno krije riječki tvorničar francuskoga podrijetla Louis Meynier, suvlesnik i jedan od utemeljitelja Tvornice papira *Smith & Meynier*.

je i u sljedećim brojevima, čime se ideji nastojalo dati što konkretniji smisao. Mogućnosti povezivanja riječke luke sa njenim europskim *Hinterlandom* varira se kao tema i u članku pod naslovom *Dunav i Rijeka*, koji izlazi u broju 8, od 29. travnja iste godine. Možemo pretpostaviti da se o tome tada mnogo raspravljalo u riječkim kavanama, kazinima pa i na ulicama.³¹

Osim inozemnih i tuzemnih političkih vijesti, *Eco del Litorale Ungarico* imao je stalne rubrike o kretanju brodova (*Movimento dei Navigli*), o vremenskim prilikama u našim primorskim krajevima, dolasku i odlasku putnika (*Arrivi e partenze*), umrlima u Rijeci (*Trapassati*), književne oglase (*Annunzio tipografico*), poslovne i službene državne oglase (*Avvertimento, Verlautbarung, Annunzio ufficiale*), oglase o najmu ili prodaji pojedinih nekretnina (*Avviso*), te izvještaje o rezultatima tršćanske lutrije (*J. R. Lotto in Trieste*).

U rubrici o kretanju brodova bilježilo se ime, vrsta i tonaža broda, ime njegovog vlasnika, vrsta robe koju je prevezio, datum dolaska i odlaska iz riječke luke, kao i imena luka iz kojih je i u koje je plovio. Isto tako rubrika dolaska i odlaska putnika informirala je čitatelje o imenu posjetitelja, njegovu zanimanju, mjestu odakle dolazi i u koje se uputio, te točnim datumima njegovog boravka u Rijeci. U rubrici o umrlim osobama, osim imena pokojnika i datuma preminuća, navodilo se njegovo zanimanje, starost i uzrok smrti. Spomenute su se rubrike popunjavale tekućim informacijama vrlo savjesno i zadivljujuće precizno, tako da danas predstavljaju prvorazredan historiografski izvor za znanstvena proučavanja.

Novine podosta prostora posvećuju i gradskoj kronici (*Notizie urbane, Cronaca locale*), koja obrađuje mnoge lokalne događaje, osobito zbivanja u gradskome kazalištu (*Teatro civico di Fiume*). Te vijesti nikada nisu štire i vrlo su dragocjene kao građa za kulturnu i kulturološku povijest Rijeke, poglavito ukusa i mentaliteta tadašnjega građanskoga društva. Budući da su kazališne predstave podjednako privlačile sve slojeve građanstva prirodno je da će im biti posvećivana osobita pozornost na stranicama gradske kronike. Tako je, primjerice, 29. ožujka 1845. pred Riječanima prvi puta bila izvedena slavna Verdijeva opera *Nabucco*, o čemu opsežno izvještavaju i riječke novine.³²

³¹ Glogović, nav. dj., str. 84.

³² U suvremenoj kazališnoj kritici čitamo: "Neizreciv bijaše dojam u dušama našim, što se malo pomalo pretvorilo u udivljenje i pravo oduševljenje. Govoriti o vrlinama same partiture bio bi posve izlišan trud. Što se pak tiče umjetničke izvedbe pjevača slobodni smo primijetiti da ako je publika u prva dva dijela opere i ostala zadovoljna, u posljednja dva čina izvedba bijaše prilično šepava, premda ne u tolikoj mjeri da bi operu sasvim upropastila. To da djelo nije doživjelo takav neslavan završetak imamo posebno zahvaliti umještosti gospođe Adelaide Mazza (Abigaila), koja bijaše više puta nagrađivana ovacijama, slavljena povicima odobranja i učestalim pozivima na scenu. Hvalevrijedno ju je odličnim basom pratio gospodin Giuseppe Penso (Nabukodonosor), koji iskazavši već svoje majstorstvo u komičnim operama, dokazuje da može odigrati i *Nabucca*. Poklanjajući mu svu našu dužnu simpatiju i pozornost, ipak bismo umjetniku prijateljski savjetovali da se ubuduće ne bavi toliko mimikom i ne unosi se suviše

U *Ecu* su izlazile i vijesti iz kulturnog života drugih sredina; u broju 75, od 20. prosinca 1844. izlazi tako propagandni oglas tiskare braće Battara iz Zadra kojim oglašava izlaženje *Zore dalmatinske*, čiji će prikaz izaći u *Ecu* broj 84 (20. siječnja 1844.).³³ Godinu dana prije toga pojavljuje se opširan prikaz knjige Jačima Pavletića *Pregled zemljo- i državopisni Europe* (Zagreb 1843.) koji potom prenosi Gajeva *Danica* u hrvatskome prijevodu.³⁴ Sredinom ljeta 1845. u novinama izlazi obavijest da se kod riječkoga knjižara Giovannija Donde na Korzu među ostalim knjigama može nabaviti djelo *NAPPUTJENIA ZA DELOTVORNO ŽIVLJENJE IZ NIMAČKOGA PREVEO Ilija Rukavina Ljubački*, U Terstu, tiskom Marenica, 1845.³⁵

Uredništvo novina nastojalo je svojim čitateljima ponuditi i zabavno štivo koje obrađuje raznovrsne druge sadržaje. Time se zapravo odgajala riječka publika koju se nastojalo priviknuti na periodičku štampu. Usadujući im kulturnu potrebu za literarnim i povijesnim tekstovima, uredništvo je Riječane nastojalo uvjeriti u opći značaj kulturne domene u životu čovjeka, pored one materijalno-trgovačke i industrijske, koja je dominirala životom Rijeke.

Riječke su novine takvom koncepcijom zabavnoga štiva podsjećale na časopis *Favilla* koji izlazi u Trstu od 1836. do 1846. godine kao "giornale di scienze, lettere, arti, varietà, teatri". Osim čisto književnih priloga koji su zaprimali tek manji dio

u dramsku radnju kako ne bi došao u pogibelj, kako često bijaše slučaj, da izgubi glas. Podjednako tako zavređuju da budu zapamćeni tenor Giuseppe *Mercuriali* (Ismael) i drugi bas Salvatore *Tedeschi* (Zakarija) koje će publika također višekratno nagraditi pljeskom. Ulogu Fenene preuzela je zamjenska pjevačica gospodična Adele *Wolf*, iz Lavova, djevojka visoke naobrazbe, koja se po prvi puta pojavila na sceni. Usprkos paničnu strahu, kojega se kako izgleda nije bila u stanju osloboditi, naša dražesna debitantkinja pokazala je izuzetno prijatan glas, odnjegovan u najboljim glazbenim institutima. Žaljenja je vrijedno da u svojoj maloj ulozi Fenene nije bila u prilici u punoj mjeri iskazati svoje darove, kako bi se prikladno mogla ocijeniti, tako da ostaje opet ponovno govoriti o njoj za druge prigode. Narednih večeri, opera će biti još izvođena, te će publika u tome još imati priliku uživati." *L'Eco del Litorale Ungarico*, br. 1, 2. IV. 1845. Teatro civico di Fiume.

³³ Isto. Evo spomenutoga oglasa: "ANNUNZIO BIBLIOGRAFICO / ZORA DALMATINSKA. / Con questo titolo comincerà ad escire in luce dai torchi dei sottoscritti nel p. v. gennaio il Giornale illirico-dalmata, da cui fu loro benignamente accordata la pubblicazione. / Scopo essendo d'un tale impedimento di agevolare ognor più scopo col mezzo della materna lingua lo sviluppo di quelle felici disposizioni di cui natura fu ai Dalmati liberale, non dubitano di vederlo efficacemente secondato da tutti che desiderano il nazionale benessere ed hanno in petto scintilla di patrio amore. / Ogni settimana ne uscirà un foglio di pagine 8 in 4.o grande carta finissima e caratteri fusi appositamente. Il prezzo annuale d'associazione sarà per Zara ed altri luoghi con mezzo privato di fiorini 4, e per fuori fiorini 4 franco a posta in ogni punto della Monarchia Austriaca, e questi pagabili per anno o per trimestre anticipato. / Le associazioni si ricevono alla tipografia e libreria dei sottoscritti, dai loro commissionari, e presso tutti gl'ii. rr. uffizii postali. / Nel resto si riportano al relativo Programma. / Zara il 17 Novembre 1843. / FRATELLI BATTARA / Tipografi Libraj." *Eco del Litorale Ungarico*, br. 75, 20. XII. 1843. Annuncio bibliografico.

³⁴ *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, tečaj IX, br. 21., 27. V. 1843. Literatura.

³⁵ *Eco del Litorale Ungarico*, III, br. 30, 12. VII. 1845. Avviso tipografico.

časopisa, *Favilla* je publicirala "niz književno društvenih prikaza odnosno crtica i članaka o ekonomsko-društvenim pitanjima. Ti prilozi predstavljaju onaj najvažniji i najdragocjeniji dio sadržaja, preko kojega se upoznajemo s glavnim idejnim koncepcijama. Po formi oni su kombinacija kritike, prikaza, crtice i informativne bilješke. To nisu suhoparni teoretski traktati, očito se vidi da urednici nastoje održati i razviti pristupačan, popularan i zanimljiv način izlaganja, na svojevrsni zabavni način dati što više poučnog štiva s jasnom idejnom problematikom, a ne više samo književno zabavno štivo (...) Zato je uzeta kombinirana forma, koja je čitaocu lagana, a sadržajno zanimljiva, jer u jednom napisu povezuje dosta zanimljive činjenice i opažanja iz nauke i kulture."³⁶

Tradicija podlistka s povijesno-zemljopisnim, arheološkim i biografskim činjenicama, ali i sa zabavno-poučnim svašticama, svakako je morala biti rađena prema uzoru na suvremene talijanske novine, osobito na list *Gazzetta privilegiata di Venezia* iz koje su riječki urednici nerijetko prenosili i druge informativne novinske tekstove.³⁷

Zanimljiv je u tom smislu *Ecov* "Podlistak" (*Appendice, Varietá*), koji neko vrijeme izlazi pod geslom *VINCIT AMOR PATRIAE* (Ljubav prema domovini pobjeđuje), s nizom tekstova posvećenih kulturno-povijesnoj problematici (*Storia patria*). Takvi su članci *Cenni sulla Strada Ludovicea ed il Castello di Tersatto* /Bilješke o cesti Ludovicei i trsatskoj gradini/ (br. 10/1843.)³⁸, *Moschenizze* /Mošćenice/³⁹, *L'Imperatore Carlo VI. in Fiume l'anno 1728.* /Car Karlo VI u Rijeci 1728. godine/ (br. 70/1843.), *Iscrizioni* (O riječkim epigrafima) (1843.), *Dell'Arco Romano a Fiume* /O rimskom luku u Rijeci/ (br. 38/1844., sa slikom)⁴⁰, *Cenni sugli Uscocchi* /Bilješke o uskocima/ (br. 44/1844.)⁴¹, *Origine della parola 'Portore'* /Podrijetlo riječi 'Kraljevica'/ (1844.)⁴², *Buccari* /Bakar/ (u brojevima 8, 13, 16. i 17/1845.).

³⁶ B. Stulli, *Tršćanska "Favilla" i Južni Slaveni*, Anali Jadranskoga instituta, sv. I, JAZU, Zagreb 1956., str. 18.

³⁷ M. Zorić, *Trogirski Manzoni i njegov roman o kaštelanskim zaručnicima*, Hrvatsko-talijanski književni dodiri, knj. VII, Zagreb 2000, str. 152.

³⁸ Preuzeto i prevedeno iz podlistka "Gazzetta di Zagabria". Vjerojatno se radi o Gajevim "Novinama horvatskim" koje izlaze u Zagrebu od 6. prosinca 1835. godine, ili pak njihovom tjednom prilogu "Danici".

³⁹ Autor članka je stanoviti G. di Wagathajj.

⁴⁰ Članak je potpisan inicijalom F. Moguče da se radi o dr. G. Fabrisu.

⁴¹ Članak je potpisan inicijalom Y. iza kojega se krije "un nostro corrispondente". Izlazio je u nastavcima i bio inspiriran poznatim djelom Minucia Minuccija *Storia degli Uscocchi*.

⁴² Tekst je potpisan incijalom F. što bi moglo upućivati na Fabrisovo autorstvo.

Urednici riječkih novina pomno su pratili i književna zbivanja, pa su česti prikazi djela izašlih u Rijeci ili o Rijeci.⁴³ Tako već u prvom svojem broju od 5. travnja 1843. u rubrici *Varietà* objavljuje se vijest o tiskanju knjige Ferenc Császára *A Fiumei Kikötő* u Pešti, te "opusculetta in lingua latina (Dictiones ecc.)", objavljenog u riječkoj tiskari Braće Karletzky, koji sadržava prigodne govore održane na svečanoj instalaciji Gašpara Kombola za ravnatelja lokalne gimnazije.⁴⁴

Novine su redovito donosile biografije i nekrologe istaknutijih pojedinaca. Objavljeni su tekstovi o riječkome slikaru Francescu Colombu (nekrolog) (1843.), životopis grofa Stjepana (Istvana) Széchenyja (1843.)⁴⁵, "cenni biografici" dvorskoga komornika baruna Lajosa Meduyánskoga de Medgyes (1844.) i opata mitronosca Nikole Merzlyaka (1844.), biografija Albrechta Dürera s opisom njegova remek-djela iz 1510. koje se čuva u Požunu (1844.) itd.

L'Eco del Litorale Ungarico publicirao je članke mnogobrojnih svojih stalnih ili povremenih suradnika. Neki od njih potjecali su iz kruga intelektualaca okupljenih oko tršćanske *Faville*, drugi su djelovali u talijanskim i dalmatinskim gradovima kao ugledni profesori, publicisti i kulturni radnici, treći potjecali iz mađarskoga kultunoga kruga. Među njima pronalazimo tako Francesca Cameronija, izdavača obiteljskoga almanaha *Strenna triestina* od 1839. do 1848, Vincenza De Castra⁴⁶, Antonia i Giovannija Gazzolettija⁴⁷, Pier Alessandra Paraviu⁴⁸, Francesca Dall'Ongara⁴⁹,

⁴³ M. Despot, *Pokušaj bibliografije primorskih novina i časopisa 1843.-1945.* u: Zbornik Rijeka, MH, Zagreb 1953, str. 611-612.

⁴⁴ Inauguracija je održana "nella sala del palazzo accademico" 18. prosinca 1842. godine.

⁴⁵ Preuzet iz "Gazzetta di Zagabria".

⁴⁶ Vincenzo De Castro, rodом iz Pirana. Godine 1837. završio je u Padovi studij književnosti i filozofije. Od 1843. radi kao profesor književnosti i estetike u Padovi. Godine 1845. utemeljio u Milanu novine *Pio IX*, objavljuje školske priručnike. Jedan od prvih suradnika tršćanske *Faville* i almanaha *Strenna triestina*. Prevodio je s grčkoga, latinskoga i njemačkoga, pisao izvorna povijesna i književna djela, poetske studije i rasprave o hermeneutici, pedagoške udžbenike, biografije, knjižice za djecu, ogledе i polemike. G. Caprin, *I nostri nonni*, Trst 1926, str. 150.

⁴⁷ Antonio Gazzoletti (1813.-1865.), rodом iz mjesta Nogo (Trentino). Urednik časopisa *Favilla*, pisao pjesme, tragedije i melodrame. Studirao je u Innsbrucku, Padovi i Milanu. U mlađim danima bio zanesen romantizmom, no kasnije ga napušta. Od 1837. djeluje u Trstu. Bio je odvjetnički pripravnik kod Burgera, potom djeluje samostalno. Zanimao se i za politiku. Radi urote protiv Austrije nekoliko puta osuđivan na kaznu zatvora. Nakon 1848. odlazi u dobrovoljni egzil. U Torinu je na nagovor Cavouruov utemeljio list *Il Patriota* a 1859. u Milanu prihvaća se uređivanja novina *La Lombarda*. Živio u Bresciji, Lucci i Milanu, gdje je i umro. G. Caprin, nav. dj.; E. M. Fusco, *Scrittori e idee. Dizionario critico della letteratura italiana*. Torino 1956, str. 269-270.

⁴⁸ Pier Alessandro Paravia (1797.-1857.), rodом iz Zadra. Predavao govorništvo na Sveučilištu u Torinu i mitologiju na R. Accademia di Belle Arti u Torinu. Klasičar. Osim prijevoda Plinija i Kornelija Nepota, napisao *Vita di Girolamo Tiraboschi; Memorie piemontesi di letteratura e storia i Memorie veneziane* (1850.). Objavio svoja predavanja i zbirku pjesama. Umro je u Torinu. Fusco, nav. dj., 437.

⁴⁹ Francesco Dall'Ongaro (1808.-1873.) rodом iz mjesta Mazzone di Oderzo (Treviso). Prvo se

Pacifica Valussija⁵⁰, Tita Delaberengu,⁵¹ Alfonsa Frisianija⁵², Tršćanina dr. Antonia Francesca Da-Camina⁵³, Federica Deseppija⁵⁴ Splićanina D. F. Carraru⁵⁵, Zadrane dr. Valentina Trigarija i profesora Sutinua⁵⁶, dr. F. Michleticha⁵⁷ i druge. Znakovito je da su to pretežno bili isti oni autori koji su svoje literarne radove objavljivali u Spagnolovu obiteljskom almanahu *Deh, pensa a me!* (Strenna fiumana) koji se tih godina tiskao u Trstu. Među mađarskim suradnicima pojavljuju se A. de Kubing, ravnatelj Narodnoga muzeja u Pešti, te dr. Dragutin Rummy, profesor iz Ostrogona.⁵⁸

zaredio za svećenika ali ubrzo napušta to zvanje, živeći kao privatni učitelj, književnik i publicist. Bavio se novinarstvom i politikom. U Trstu, kamo se doselio u prosincu 1837, uređivao je *Favillu*. Sudjelovao je u revolucionarnome pokretu u Veneciji 1848, potom se borio s Garibaldijem u Rimu (1850.). Nakon toga živio u Švicarskoj, Bruxellesu i Parizu. Vrativši se u domovinu 1859. postaje profesorom te predaje dramsku književnost u Firenci i Napulju. Pisao drame, novele, pjesme i umjetničku kritiku. E. M. Fusco, nav. dj., str. 172. Riječke novine 1845. objavljuju mu u podlistku baladu *La memoria* (Venezia).

⁵⁰ Pacifico Valussi (1813.-1853.), rodом iz Tolmassonsa u Furlaniji. Tehničke znanosti studirao na sveučilištu u Padovi. Čitav život posvetio je novinarstvu i publicistici. Objavljivao je članke i priloge ponajviše u Veneciji. U Trstu, gdje je naslijedio Orlandinija kao izdavač *Faville*, živio je od 1838. do 1848. godine. Godine 1845. objavljuje u riječkim novinama članak *Anno primo del secondo decennio della Favilla*.

⁵¹ Tito Delaberenga, pravim imenom Adalberto Thiergen. Suradnik *Strenne triestine* i kompilator lista *Il Caleidoscopo*. S. Cella, nav. dj., str. 30.

⁵² Godine 1844. objavio prilog *I terremoti di Ragusi e la Chiesa di Ssmo Salvatore*.

⁵³ Godine 1845. objavio je *Schizzo di un viaggio da Costantinopoli a Erzegovina dall'aprile 1843. sino febbraio 1844*.

⁵⁴ Godine 1844. objavljuje prilog *Della Casa del lavoro in Trieste*.

⁵⁵ Frano Carrara (1812.-1854.), povjesničar, arheolog i konzervator. Podrijetlom iz talijanske obitelji koja se u 18. st. doselila u Split iz Bergama. Završivši teologiju u Zadru, pohađao je crkveni zavod Augustineum u Beču, gdje studira arheologiju i povijest te uči kaldejski, sirijski, arapski i hebrejski jezik. Nakon povratka u Split 1841. bio je nastavnik vjeronauka i opće povijesti na biskupskom sjemeništu. Studij bogoslovlje završio je 1842. u Padovi, gdje je stekao doktorat. Iste godine imenovan je privremenim konzervatorom muzeja starina u Splitu, a 1847. honorarni je upravitelj Arheološkog muzeja u Splitu. Vodio je prva sustavna iskapanja u Solinu na račun Carske akademije u Beču. Godine 1845. objavljen mu je u *Ecua* nekrolog o generalu Matutinoviću i prijevod govora A. Lamartinea *Il Curato* s francuskoga jezika (br. 43, 44, 13. IX. 1845.). U broju 48. od 28. IX. iste novine donose kratak prikaz Carrarine knjige o Dalmaciji koji u hrvatskome prijevodu prenosi Gajeva *Danica* (br. 45, 8. XI. 1845., teč. XI, Zanimljiva knjiga).

⁵⁶ Napisao tekst *Pesca di Cavalli in Dalmazia* (1844.).

⁵⁷ Godine 1845. objavljeni su mu prilozi *Una visita a Fiume, Considerazioni fatte nel ritorno dallo squero* i *Un noto per la Casa di lavoro*.

⁵⁸ Prvi potpisuje tekst *Un dono fatto al Museo nazionale di Pest* (1844.), a drugi priloge *Della pesca delle Aringhe e dell'importanza della medesima* (cenni storico-statistici, 1844.) i *Della pesca della Balena* (1844.). Dr. Dragutin Rummy (1780.-1847.), profesor, od 1816. do 1821. direktor gimnazije u Karlovcima, od 1824. profesor prava u Ostrogonu. Jedan od najgorljivijih branitelja ilirizma, marljiv suradnik Gajeva *Danice* pod šifrom "Dragutin". v. J. Horvat-J. Ravlić, *Pisma Ljudevitu Gaju*, Grada za povijest hrvatske književnosti, knj. 26, Zagreb 1956., str. 416.

U krugu stalnih riječkih suradnika izdvaja se Giuseppe Politei mlađi (1800.-1865.), tadašnji općinski blagajnik. Potječe iz skromne građanske obitelji. Karijeru započinje 1817. kao praktikant kod Gradske blagajne (*Cassa Civica*). Prema šematizmu iz 1838. bio je knjigovodstveni nadzornik (*ispettore contabile*) Gradskega sirotinjskoga zavoda (*Civico Istituto generale de' poveri, ed unitavi Casa di Lavoro*).⁵⁹ Godine 1841. imenovan je općinskim blagajnikom (*cassiere civico*) a 1842. postaje upraviteljem gradske Zalagaonice (*Monte di Pietá*). Umirovljen je kao blagajnik kod lučkog pomorskog saniteta (*r. cassiere di Porto e sanitá*). Bio je vrlo radišan i aktivan u mnogim poslovima od javnoga interesa, poglavito na području publicistike i izdavaštva. Zanimanje za opću dobrobit iskazat će kao član više općinskih komisija, tajnik Kazališnoga odbora (*deputazione teatrale*), tajnik Komisije za javnu dobrobit (*Comissione permanente di pubblica Beneficenza*) i član Narodne Čitaonice Riečke od njena utemeljenja.⁶⁰ Kao dopisni novinski suradnik slao je svoje priloge u mnoga talijanska glasila. Bio je višegodišnji urednik riječkih obiteljskih almanaha (*Strenna fiumana, Almanacco fiumano*) koji su se tiskali u Trstu. Objavio je članke iz mnogih područja, poglavito povijesnoga i kulturološkoga sadržaja. Nakon odlaska u mirovinu, kada je odlikovan Zlatnom medaljom za građanske zasluge, neko vrijeme boravi u Veneciji odakle se uskoro vraća u Rijeku, gdje umire u posvemašnjoj bijedi.⁶¹

U podlistku *Eco del Litorale Ungarico* Politei je objavljivao povijesne bilješka, putopisne crtice i druge priloge, obilježavajući ih najčešće inicijalima G. P. ili vlastitim prezimenom. U proljeće, ljeto i jesen 1843. objelodanio je tako tekst u kome izvještava o jednom požaru (*Prescritto*), povijesni prilog *Istituzione, privilegi, forma ed attribuzioni del consiglio capitanoale di Fiume*, članak o gradskome groblju *I Sepolcri*, prikaz *Il Pubblico Monte di Pietá in Fiume*, opis uspješne operacije katarakte koju izvodi liječnik A. F. Giacich, komentar *Osservazioni sull'Articolo sopra il lodevole Istituto de' Poveri* (u kome navodi citate iz Petrarke). Tijekom 1845. objavljuje prilog *Istituti pii - apertura Scuola di lavoro a Fiume* i putopis *Gita a Buccari* (Izlet u Bakar) (br. 31, 16. VII. te godine). Zanimljivo da su u čast Politeia početkom 1846. mladi tipografski radnici tiskare Braće Karletzky, za koje se prema svemu sudeći osobito brinuo, sastavili prigodne stihove koji su otisnuti na posebnome letku.⁶²

Uredništvo riječkih novina imalo je redovite suradnike i u susjednim primorskim mjestima. Tako je iz Bakra svoje priloge slao učitelj Gerolamo Brugetti

⁵⁹ *Scematismo del Litorale Ungarico*, Dalla Tipografia Governiale, Fiume 1838.

⁶⁰ *SPOMEN knjiga, koju je prigodom petdesetgodišnjice izdao Odbor*, Sušak 1901, (prettisak Rijeka 2000.), str. 85.

⁶¹ *Giornale di Fiume*, I, br. 8, 25. II. 1865. Giuseppe Politei (nekrolog).

⁶² *Al chiarissimo e illustre cittadino di Fiume GIUSEPPE POLITEI che va tratto tratto onorando di sue dote e ingegnose elucubrazioni l'Eco I GIOVANI OPERAJ DELLA TIPOGRAFIA FRATELLI KARLETZKY perché voglia farsi interprete de'lor sentimenti presso l'onorevole Società editrice del partio giornale in questo primo dy del nuovo anno 1846.* (letak je objavljen kao novogodišnji prilog novinama).

(1811.-1885.), kasniji istaknuti riječki profesor. Brugetti, rodom Istranin (*nativo da Dole nell'Istria*), u Rijeku se bio doselio u najranijem djetinjstvu. Pučku školu i četiri razreda gimnazije završava "con bon successo" a potom se upisuje na pedagoški tečaj i studij tehničkoga crtanja sa kaligrafijom. Koncem 1831. zatražio je od riječkog gradskog magistrata dozvolu za vođenje privatne njemačko-talijanske osnovne škole za dječake. Budući da su u to vrijeme postojale već dvije slične ustanove (L. Hoffmann i F. Schebalt) zahtjev je 1832. odbijen. Od ožujka 1834. do listopada 1848. radi kao pomoćni učitelj (suplent) na državnoj Glavnoj narodnoj školi za dječake u Bakru. Nakon toga prelazi u Rijeku gdje postaje "suplente di disegno" kod G. Rossinija na Višoj građevinskoj školi a od 1854. postavljen je za stalnoga učitelja crtanja. Bio je nastavnik na Nižoj realnoj školi i upravitelj Risarske škole (*La scuola festivo dominicale di disegno*), gdje je predavao crtanje i geometriju. Poput Politeija, i on bijaše članom Narodne Čitaonice Riečke.⁶³

Brugetti je u podlistku *Eco del Litorale Ungarico* objavljuvao priloge posvećene različitim temama, potpisane inicijalima G. B. ili B. Tijekom 1843. pisao je o korizmenim propovijedima u Bakru, te članke *Progresso del Mondo materiale* i *Invenzione di Charles Payne sul metodo di salare le carni*. Posebno je zanimljiv njegov članak *Lo sbarco degli'Inglese a Fiume (Brano di storia patria)* (br. 87, 1844.), u kome se prvi puta opširnije govori o podvigu riječke građanke Karoline Belinić i na popularan način opisuje epizoda iz nedavne gradske prošlosti.⁶⁴ Iste te godine Brugetti objavljuje etnografske prinose o ženidbenim običajima Hrvatskoga primorja: *Il gib ossia la dote mobile nei dintorni di Fiume* i *Gli sponsali (Costumi del Litorale Ungarico)*. Godine 1845. pisao je i o skulpturi znamenitog riječkog kipara Pietra Stefanuttija *La Visione*, te članak *Teatro civico di Fiume*.

Među suradnicima riječkih novina osobito je intrigantna pojava bio Splitsčanin Frano Mato Kovačević, austrijski inženjerijski kapetan i gorljiv pobornik ilirizma. Kovačević se počeo baviti knjigom još kao poručni u Trentu, u Tirolu, kada je napisao jednu povijest Turske pod naslovom *Der orientalische Paladin oder die Türken in der chinesisches Tartaray und das Osmanische Reich seit der Entstehung bis zum Jahre 1827* (rukopis u Arhivu HAZU u Zagrebu). Bavio se geologijom, zemljopisom, prirodopisom, arheologijom i filološkom problematikom. Nakon što je poslije trideset godina službovanja u austrijskoj vojsci umirovljen, javio se 1843. godine u "Danici" (br. 29.) *Dopisom iz Dalmacije*, u kome raspravlja o Kuzmanićeve projektu dalmatinskih novina i o pravopisu. Surađivao je i u "Zori dalmatinskoj", pišući ponajviše rasprave o jeziku, te novinama "Gazzetta di Zara". Kukuljević, koji se s

⁶³ Spomenknjiga, nav. dj., str. 86.

⁶⁴ Zanimljivo da kasnije isti rad izlazi u *Almanacco fiumano per l'anno 1855* (1854, str. 76-80) i novinama *Eco di Fiume* (br. 16-17, 1858.)

Kovačevićem upoznao na brodu, putujući u studenome 1842. za Veneciju, naziva ga "velikim domorodcem i učenim mužem".⁶⁵

Tijekom 1844. Kovačević je poduzeo iz Splita, gdje se bio nastanio, opsežnu akciju za osnutak jednog hrvatsko-talijanskog književno-poučnog časopisa sa sjedištem u Rijeci, kamo se doista te iste godine preselio. List pod naslovom *Dnevnik od literature i zemljodjelanja* on je bio zamislio uz obećanje za suradnju od 34 "najbolja pisatelja u vlaškom i slavenskom jeziku", napose A. Kaznačića, P. Preradovića, I. Katalinića, F. Carrare, I. Danila, A. A. Grubišića, B. Petranovića, P. Nižetića, S. Ivičevića, Š. Popovića i nekoliko drugih Hrvata iz Rijeke, Karlovca i Zagreba. Sve je to zamišljao ostvariti u Rijeci, koja se nalazila između Dalmacije i Hrvatske, kako bi uz pomoć nekoliko "Dalmatinskih i Hrvatskih glava" nešto korisno učinio za svoj narod.⁶⁶ Zatražio je bio i dozvolu od austrijske vlade u Beču. U listu Dubrovčaninu Antunu Kaznačiću pored ostalog piše: "Mislim pokrenuti novine koje neće pisati o politici nego o književnosti (Krasnoslovstvo, Mudrorazloštvo, pjesništvo, Istorija, bogoslovlje, ćudoredje, zemljodjelje, Bogosmisljenje, trgovanje, protresanie svakojakih i tuđih knjiga, donositi slavske i talijanske članke)." Dana 1. prosinca 1844. on u pismu V. Babukiću javlja da je za izdavanje lista već dobio dopuštenje vojnih vlasti, jedino još čeka odobrenje ugarske komore. Ovaj list, međutim, nije ugledao svjetlo dana.⁶⁷

Kapetan Kovačević, kojega uredništvo riječkih novina naziva "dotto cultore di lettere illiriche", objelodanio je u podlistku *Eca* prikaz djela Frana Carrare *La chiesa di Spalato* (1844.), te članke *Della Lieuteria dei bacchi di seta* (1844.), *Storia degli Etruschi* (1845.), *Costumi (India)* (1845.), *Costumi (Bengal)* (1845.). Godine 1848. Kovačević se ponovno aktivirao i sudjelovao u ratu protiv Mađara.

Podlistak u novinama *Eco del Litorale Ungarico* s vremena na vrijeme znao je donositi prigodničarske stihove posvećene različitim osobama. Takva je oda austrijskome caru Ferdinandu I.⁶⁸, tri ode supruzi riječkoga guvernera Ildi Kiss de Nemesker rođ. de Csapó⁶⁹, pjesma *Polimetro* Jacopa Galvanija glumici Adelaidi

⁶⁵ I. Kukuljević Sakcinski, *Dopis iz Mletakah*, Danica ilirska, br. 51, tečaj VIII., 17. prosinca 1842.

⁶⁶ J. Vidaković, *Neuspjeli pokušaji tiskanja nekih listova u Dalmaciji u doba Narodnog preporoda*, Zadarska revija, br. 4-5, 1987, str. 558.

⁶⁷ J. Horvat, *Povijest novinstva u Hrvatskoj*, str. 138-139; R. Maixner, T. Jakić, I. Esih, *Korespondencija Dragojla Kušlana*, Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 19, Zagreb 1950, str. 176-177.

⁶⁸ Autor se krije pod inicijalima P. D. (br. 7, 23. IV. 1845.).

⁶⁹ Prva je objavljena 1844, druga "In occasione dello suo giorno onomastico 13. aprile 1845." La Societa del Casino Marittimo-Mercantile a Fiume (anonimno), a posljednja oda koju "La Direzione del Pio Asilo" upućuje istoj u rujnu iste godine.

Mazza iz Toscanee⁷⁰, sonet gradskoga kirurga Giuseppea Rivellija propovjedniku ocu kapucinu Romualdu iz Gemone prigodom njegova odlaska iz Rijeke⁷¹, prigodnice novinskoga kolportera (*distributore*) Antonija Fulvija⁷², elegija grofa Guida Pullea *In morte del pittore Francesco Colombo*⁷³, oproštajni sonet Verdijeva libretista Temistocla Solere *A Fiume*⁷⁴ i tako dalje.

Nije poznato zašto je *Eco del Litorale Ungarico*, poslije tri pune godine relativno uspješnoga rada, prestao izlaziti. Možemo pretpostaviti da bi razlog za to trebalo tražiti u financijskim poteškoćama ili se Riječani nisu u dovoljnome broju odazivali pozivima na pretplatu kako bi list pokrio sve troškove izlaženja. Osim toga tiskanje je bilo vrlo skupo a i tiskara braće Karletzky, u kojoj su novine štampane, već zastarjela, tako da su izdavači naposljetku bili prisiljeni odustati od daljnega publiciranja. Posljednji sačuvani broj (106) koji se nalazi u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci pojavio se u subotu, 4. travnja 1846. godine.⁷⁵

Nije poznato kakav su učinak ove novine zapravo imale na svoje suvremenike. Premda nisu imale političkih pretenzija, svakako su morale utjecati na ukupno pozitivno raspoloženje prema Mađarima, dok se o Hrvatima nastojalo oblikovati neutralno mišljenje. Riječko se građanstvo tada služilo ponajviše talijanskim jezikom, hrvatskim se govorilo samo u krajnjoj potrebi a mađarskim gotovo nikada.

Početkom listopada 1847. Adolfo Veber Tkalčević u *Kratkom opisu duga putovanja*, objavljenom u Gajevoj *Danici*, ustvrđuje: "Kako napređuje Rēka glede narodnosti nemogu točno naznačiti, no mislim, da neće učiniti rodu glas. To je barem živa istina, da nisam od rođenoga Rēčanina baš ni rēčce naški čuo. Isti zastupnici naše narodnosti govore uvek talianski, a našim se jezikom samo u nuždi služe. Za magjarštinu su ova dva grada (Bakar i Rijeku op. I. L.) sasvim propala. Jer Rēčani akoprem porad probitka naočigled laskaju Magjarom, na magjaromaniju isto tako mērze, kano i hērvatski domorodci. Koliko odziva nalazi u Rēci magjarština vidi se iz toga, što isti rodjeni Magjari medjusobno takodjer talianski sbore."⁷⁶

Unatoč stanovitim simpatijama prema Mađarima, Riječani tada još nisu bili zahvaćeni mađarofilskim političkim raspoloženjima. Isto tako, premda se pretežno

⁷⁰ Prigodom njena gostovanja u riječkome kazalištu 5. IV. 1845. Galvani je pisao i o slikaru Simonettiju (*Belle arti*, 1845.).

⁷¹ Datirano 2. IV. 1845.

⁷² I. Lukežić, *Liburnijski torzo*, Libellus, Rijeka-Crikvenica 1999, str. 55-60.

⁷³ Objavljena u Veneciji u tiskari Giuseppea Antonellija 1844. godine.

⁷⁴ Fiume 25 Maggio 1844.

⁷⁵ Glogović, nav. dj., str. 83.

⁷⁶ A. Tkalčević, *Kratak opis duga putovanja*, Danica horvatska, slavonska i dalmatinska, tečaj XIII, broj. 40, 2. listopada 1847.

služe talijanskim jezikom u svakodnevnoj komunikaciji, u nacionalnom pogledu, izuzmemo li ponekoga "vatrenoga domorodca", podjednako su ravnodušni i prema Talijanima i prema Hrvatima. To stanje relativnoga mira nije, međutim, potrajalo dugo budući da ga naprasno prekidaju burni četrdesetosmaški događaji koji donose duboke polarizacije među stanovništvom.

RIASSUNTO

Irvin Lukežić

"L'ECO DEL LITORALE UNGARICO" - IL PRIMO GIORNALE FIUMANO MODERNO

Nel periodo dal 1843 al 1846 a Fiume si pubblicava il giornale in lingua italiana con il nome *L'Eco del Litorale Ungarico*, sotto la direzione di Giovanni Spagnolo e Vincenzo Solitro. Nonostante la sua devozione al governo ungarico della regione che operava nell'ambito dell'Impero Austriaco, il giornale non aveva un carattere politico, ma riportava piuttosto notizie economiche, commerciali, marittime, informazioni dalla borsa, poi brevi notizie riguardanti i movimenti di navi e stranieri, previsioni del tempo, informazioni dall'interno e dall'estero, nascite e defunti, cronaca cittadina e notizie teatrali, recensioni dei libri, necrologi, appendici e annunci. Secondo questa sua concezione questo era il primo giornale modeno diretto ai cittadini di città portuale e mercantile ed ai suoi dintorni. Nell'articolo vengono trattate in modo più ampio le principali caratteristiche di tale giornale nonché sua concezione redattoriale.

Parole chiavi: giornale, lingua italiana, informazioni, storia culturale, Rijeka (Fiume)